

LUND UNIVERSITY

Guida din bödel

Rydström, Helle

Published in:
Dagens Nyheter

2000

[Link to publication](#)

Citation for published version (APA):
Rydström, H. (2000). Guida din bödel. *Dagens Nyheter*.

Total number of authors:
1

General rights

Unless other specific re-use rights are stated the following general rights apply:
Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal

Read more about Creative commons licenses: <https://creativecommons.org/licenses/>

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

LUND UNIVERSITY

PO Box 117
221 00 Lund
+46 46-222 00 00

Glömska, ära och respekt. 25 år efteråt kan besökande västerlänningar få intrycket att vietnameserna "glömt" vad de själva kallar det amerikanska kriget. Såren finns kvar, liksom bitterheten och sorgen. Men med hjälp av traditionen försöker man hantera de smärtsamma minnena.

Guida din bödel

I ÅR ÄR DET 25 ÅR sedan de amerikanska styrkorna drog sig tillbaka från Saigon i dåvarande Sydvietnam. Bilderna av flyende amerikanska officerare och desperata sydvietnameser har etsat sig fast och erinrar om en katastrofal amerikansk utrikespolitik med tragiska mänskliga omkostnader som följd.

25 år efter slutet på det som vietnameserna kallar för det amerikanska kriget finns det i dag en officiell vietnamesisk strävan att se framåt, vilket också är den hållning som en hel del nordvietnameser intar. Många västerlänningar, som besökt Hanoi, har lagt märke till denna hållning och tolkat den som uttryck för att vietnameserna har, som det ofta heter, "glömt" kriget mot USA.

Denna glömska är emellertid ingen glömska i ordets egentliga mening. Snarare handlar det om vad G Waite kallat en *avviklig glömska*, som bör ses som både en nationell och individuell strategi, genom vilken man kan hantera smärtsamma minnen om den sorg som kriget mot USA innebar och fortfarande innebär. (De nordvietnamesiska krigserfarenheterna kan inte direkt jämföras med krigsupplevelserna från den sydliga och centrala delen av Vietnam.)

Detta strategiska sätt att hantera kollektiva krigsminnen är knutet till nordvietnamesiska be-

Sådana officiellt arrangerade försök till försoning ändrar dock inte det faktum att det bland den nordvietnamesiska befolkningen fortfarande finns en stark bitterhet, vrede och sorg.

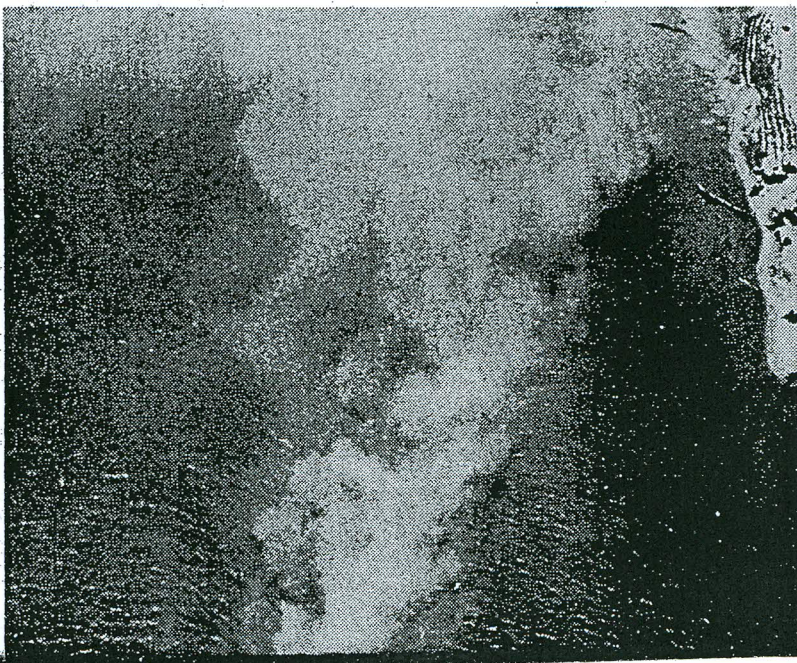
ningarna av Hai Phong. Situationen var svår att hantera. Lien valde att *inte* inviga krigsveteranen i den smärta och frustration hon kände. Därigenom värnade

som invalidiserade hennes man är så traumatisk för honom att han bara vill glömma, och därför inte talar om sina svåra minnen.

Då jag mötte min värdinnas mamma fick jag ytterligare en inblick i det lidande som kriget orsakat familjen. Under ett samtal frågade jag försiktigt om den gamla kvinnans andra barn, det vill säga min värdinnas syskon. Den gamla kvinnan brast i gråt och berättade att den ena av hennes två söner hade dödats i ett slag. Man hade senare funnit sonens kropp och begravt honom, vilket var ett slags tröst för henne. Hennes andra son hade anmält sig som chaufför för att

transportera förnödenheter till de nordvietnamesiska trupperna i Sydvietnam. Amerikanskt flyg hade emellertid funnit konvojen och bombat sönder den, varför man aldrig fann denne sons kropp.

Utöver sorgen och saknaden handlar den gamla kvinnans berättelse också om att en avliden släkting bör föras tillbaka till sitt fäderneshem för att kunna begravas i enlighet med de rätta rituella föreskrifterna. Om detta inte sker kan själen för det första inte säkert komma fram till Den andra världen, där den ska uppehålla sig, och för det andra kan den inte finna det husaltare i sitt fäderneshem där den symboliskt ska förankras.

nordvietnamesiska begrepp som respekt och ära. I sin strävan efter att dels visa respekt för sin nations gäster, dels behålla sin ära undviker många nordvietnameser ofta att konfrontera en västerländsk besökare med den ödeläggelse som utlänningar genom historien har vållat Vietnam (jämför franska, brittiska, japanska, amerikanska och kinesiska inblandningar i landet).

Perspektivet uppifrån. Amerikansk bombplan sänker nordvietnamesiskt krigsfartyg 1972.

I EN AV MINA nordvietnamesiska väninnors upplevelser förtätas sambandet mellan viljan till glömska, ära och respekt. Episoden utspelade sig i mitten av 90-talet, då fortfarande enbart ett fåtal vietnameser talade engelska som min väninna Lien (påhittat namn) gör. Dessutom var det vid denna tidpunkt svårt för utlänningar att resa runt i landet, dels på grund av den dåliga infrastrukturen, dels eftersom det tidigare inte varit tillåtet för västerlänningar att röra sig fritt i områdena utanför Hanoi och Ho Chi Minh-staden (tidigare Saigon).

Lien blev av sin överordnade ombedd att ta sig an en amerikansk krigsveteran som ville besöka hamnstaden Hai Phong, som under kriget blivit utsatt för våldsamma bombanfall av amerikanerna. Under besöket i Hai Phong skulle Lien visa den före detta soldaten runt och dessutom fungera som tolk. Uppgiften verkade hanterbar, men besöket i Hai Phong kom att ta en oväntad och också smärtsam vändning.

Det visade sig att den före detta soldaten hade väntat i nästan tjugo år på att komma till Vietnam för att få se Hai Phong från marken. Han hade som ung pilot blivit beordrad att bomba staden och hade därför i årtionden kämpat med sin visshet om de mänskliga förluster som bomberna orsakat.

Lien hade å andra sidan bott i just Hai Phong under kriget och därför upplevt de våldsamma – och för henne traumatiska – bombanfallen. Även om många invånare redan blivit evakuerade från de stora städerna då USA:s värsta luftangrepp (Rolling Thunder I och II) inleddes i Nordvietnam 1972 och 1973 valde en del av civilbefolkningen – som Lien och hennes familj – att trotsa faran och stanna kvar i de nordvietnamesiska städerna. Lien överlevde lyckligtvis, men många av hennes släktingar dödades under tragiska omständigheter. För Lien – liksom för så många andra överlevande nordvietnameser – är medvetenheten om att just hon överlevt samtidigt en ständigt och smärtsam påminnelse om att många släktingar inte gjorde det.

Den dagen i Hai Phong stod alltså Lien – överväldigad av sin smärta och bitterhet över de amerikanska bombningarna – tillsammans med den upprivne krigsveteranen, som hade deltagit i bomb-

hon sin ära och dessutom visade hon den före detta soldaten respekt.

Liens upplevelser avspeglar de senaste årens så kallade försoningsinitiativ från både vietnamesisk och amerikansk sida, där världspressen har berättat historier om hur "bödeln" och "offret" möts. Ett exempel på detta är mötet mellan den kvinnliga soldaten Nguyen Thi Kim Lai och kaptenen i det amerikanska luftvapnet William Robinson, som på sin tid togs till fånga av en ung och mager Nguyen Thi Kim Lai då han deltog i bombningarna mot Vietnam. Sådana officiellt arrangerade försök till försoning ändrar dock inte det faktum att det bland den nordvietnamesiska befolkningen fortfarande finns en stark bitterhet, vrede och sorg, som är direkt kopplade till erfarenheterna från kriget mot USA.

Men detta talar man alltså inte omedelbart om med västerlänningar. Då jag 1994 lyckades få de vietnamesiska myndigheternas tillåtelse att genomföra ett ettårigt antropologiskt fältarbete i en nordvietnamesisk kommun stod det redan från början av fältarbetet klart att kriget mot USA var ett ämne som skulle behandlas med försiktighet.

FAMILJEN SOM ANSVARADE för mitt uppehålle var (och är) högt aktad i sin by. Modern i familjen klarade sig igenom kriget utan fysiska men, fadern är däremot krigsinvalid. Framförallt lider han av smärter orsakade av bombsplitter som ännu finns kvar i hans kropp, och endast dagliga smärtstillande sprutor kan lindra hans plågor. Dessutom drabbas han, som så många andra krigsveteraner i Vietnam, av återkommande depressioner. Det här fick jag höra av min värdinna, som också berättade att den händelse

Vandrande själar irrar utan ände, hämndgirigt och, och de kan rikta sina aggressioner mot nu levande personer – till exempel mot de egna släktingarna.

I EN FÖRFÄDERSDYRKANDE kultur som den vietnamesiska är det avgörande att kontakten med förfäderna kan bevaras via deras symboliska förankring i fäderneshemmet. Förankras inte själen i hemmet är det närmast omöjligt för de efterlevande att komma i kontakt med en avliden släktings själ, varvid de efterlevande inte kan värna om själen, visa den respekt genom offer och tillbedjan eller be den om råd och stöd i vardagen.

Om själen inte har kommit säkert fram till Den andra världen eller förankrats i sitt fäder-

neshem, på grund av att begravningsritualerna inte har kunnat följas, finns det dessutom en risk för att själen ska börja vandra. Vandrande själar irrar utan ände, hämndgirigt och, och de kan rikta sina aggressioner mot nu levande personer – till exempel mot de egna släktingarna.

Eftersom omkring 400 000 vietnameser (Mekong Digest, 26/2 -97) är "missing in action" (MLA) är det många som inte blivit begravda i enlighet med de rituella föreskrifterna och deras själar sågs därför vandra. Vid den årliga och officiella Vandrande själars dag försöker många att beveka de vandrande själarna genom intensiva offer.

Att ha MIA-släktingar som inte har blivit begravda enligt föreskrifterna skapar som regel oro och smärta bland de efterlevande. För det första vet man inte vilka vägar sådana själar kommer att vandra eller vem som kommer att drabbas av deras raseri. För det andra betyder detta att det nästan är omöjligt att komma i kontakt med en vandrande förfaders själ att man inte kan räkna med dennes hjälp i svåra situationer.

Denna ångestfyllda dimension talar nordvietnameserna sällan om. Men smärtan finns och hanteras, som så många andra av den nordvietnamesiska befolkningens traumatiska krigsminnen, genom en avsiktlig glömska. Att vilja glömma avspeglar alltså de minnesspår som ett krigs tragik har inpräntat i de överlevande och denna vilja blir även en strategi för hur livet ska kunna gå vidare.

Helle Rydstrom
Forskarassistent i socialantropologi
vid Linköpings universitet

Översättning av Nina Björk

Geoff Waite
Nietzsche's Corps/e
Duke University Press

Sandra Taylor
Vietnamese Women at War
University Press of Kansas